

Rado Murnik: Matajev Matija. Vesela novela. Knezova knjižnica. XVI. zvezek. Izdala Matica Slovenska 1909. — Čudni res smo mi Slovenci s svojim veseljem. Da, niti v življenju menda ne poznamo tistega lahkega, svetlega, prešernega veselja, ki je v tako obilni meri dano drugim narodom. In kaj šele v umetnosti, v umetni besedi, vezani ali nevezani. Le pomislimo na našo narodno pesem, starejšo seveda, ki diha še naše pravo narodno življenje. Kako blizu smeha stanuje v njej jok, kako rad se v njej preobrne veseli začetek v mehko, otožno koprnenje in prikrito žalost. Pod smehom trepetajo solze, kakor so dejali o Gogoljevem humorju. V novejši naši veseli pesmi, v poskočnici, posneti bolj ali manj po obliki kakor po vsebini po tujkah, je seveda veselo, ali to veselje je površno in se rado zvrže v surovo neslanost in suho plitvost. Glavni znak te vrste proizvodov je sploh pomanjkanje izvirnosti in umetniškega poleta; mnogo plev, malo zrnja. In če merimo z istim merilom naše veselo ali humoristično slovstvo, bomo morali na svojo veliko žalost priznati, da nam je kvečjemu satirična ironija uspela v nekaterih slučajih. Humorja samega na sebi je malo v naših veselih povestih in novelah, da ne govorim o manjšem drobižu. Murnik je eden izmed najboljših humoristov, pravimo. Seveda, ker boljših ne zmoremo. In vendar znači Murnikovo ustvarjanje vse, kar sem prej povedal o naši mlajši veseli pesmi: prav tista zunanost, pomanjkanje notranje toplote in pravega umetniškega poleta, ki iz jedra razvija in od znotraj ustvarja, ne pa plete in veže, kar se samo izlepa skupaj znajde ali kar treba s šibo spraviti h kambi. O izvirnosti misli, samonikli duhovitosti in dovtipnosti, o soli torej niti ne govorim. Ti nedostatki in take posebnosti Murnikove umetnosti pa so morale priti do določnejše veljave ravno v daljšem delu, kjer ne zadostuje samo tehniška izurjenost, katere si je nabral v teku svojega dolgega pisateljevanja v dovoljni meri, ampak treba tudi izdatnejše umetniške sile. Seveda ni naš spis brez prikupljivih in celo sijajnih točk in odlomkov; toda take vrline ne morejo nadomestiti nedostatka, ki tiči v izrabi snovi, razdelitvi gradiva in zgradbi celote. Rekel bi, da je Murnik izurjen rezljač in spreten strugar, ki zna z mojstrsko veččostjo izrezljati in opiliti manjša dela, skupine okraskov, dele večje stavbe, ali nedostaje mu sile, da bi dele zvaril v tako enotno celoto, da bi ji ne poznali — rokodelskega truda ob umetniškem opazovanju in uživanju. Ta vtisk potrjuje celo neka okolnost, ki jo sicer po pravici hvalim kot posebno vrline Murnikovih spisov sploh, zlasti pa pričujočega, namreč nenavadna skrbnost in opiljenost jezikovnega izražanja. Junaki naše povesti ne govore samo izredno krepak, domač jezik, ampak jim služijo celo ali nove narodne besede, ali pa vsaj večinoma srečno ustvarjene in značilne. To stran Murnikovega spisa treba posebno poudariti. — Drugače pa je z umetnostjo, s katero nam predočuje pisatelj svet in življenje svojih junakov, zlasti notranjo stran tega življenja, značaje. Glavni junak, ki je, da mimogrede povem, Krjavljev mlajši brat z Gorenjskega, je risan marsikje nedosledno; zlasti njegove umske moči, o katerih neprenehoma slišimo, da so precej pičlo zastopane, se včasih iskre bolj, kakor bi pričakovali od Telebanovca. Tudi njegova čuvstvenost ni vselej tako orisana, kakor bi se po pisateljevem načrtu spodobilo. Neprimerno slabeje v tem

oziru pa je z Andražem Hudopiskom, ki tudi oddaleč diši po dobroznanih vzorih; da jih ne doseza, to ni njegova krivda. Murnik je pač rabil nekakega „boga iz mašine“, da mu peha Telebanovca semtertja, zato je postavil na plan ta čudni — mixtum compositum. Odtod pa bo marsikaj nerazumljivega — jasno. Čemu treba n. pr. risa in hudiča, ko je vse to že tako neusmiljeno obrabljeno in naši povesti pravzaprav nič ne koristi? Pač morda v tistem zmislu, kakor sem dejal zgoraj: k najlepšim delom prištevam namreč Matijeve sanje o bodočih zlatih in Andraževe bodrilne, premeteno-preproste besede, kar se spleta v prepoetičen duet. In Matijevo romanje v Ljubljano, njegovi doživljaji itd.? Vse to smo pač v podobnih inačicah slišali že na šolskih klopeh. Vendar treba priznati, da je ta del menda še najbolj — vesel. Preprosto, malo duhovito in nič smešno pa je beračevo maščevanje, abderitsko zborovanje Telebancev in kazen za Matijevo uskoštvo. Pametno je storil umetnik, da je Matijo na koncu vtaknil pod jarem sv. Luke, četudi z najhujšo Telebanko. Tako se naposled vse srečno in povoljno izteče, za kar bo pisatelju gotovo hvaležno naše nerazvajeno čitateljsvo; da tudi za smeh, ki ga je izvabil iz razdražljivih živcev, to se razume.

Dr. Iv. Merhar.

Pregelj Ivan dr.: Romantika. Natisnila in založila „Narodna tiskarna“. 1910. 8°. 96 str. + 21. Cena 1 K 50 v.

V tej knjigi se je pesnik „Dom in Sveta“ (kjer je peval pod psevdonimom I. Mohorov) in „Koledarja Družbe sv. Mohorja“, ki je izdal neuspelo zbirko nemških prevodov iz Gregorčiča pod naslovom „Adriaklänge“, predstavil z zbirko slovenskih pesmi. Kdor bi za nenavadnim naslovom „Romantika“ iskal „sinjo cvetko“ nemške romantike, ta bi bil precej razočaran. Zbirka obsega v prvem delu lirične, v drugem pretežno epične stvari. V prvem delu pogrešamo ostro začrtano, enotno, samoraslo individualnost, drugi pa se ne odlikuje ravno po živi, sočni invenciji. Pregelj je včasih tako nesrečen, da bi se lahko kremenu smilil, drugič pa zopet „drzen, kakor oreš vrh planin“ (str. 33). Na 31. str. poje:

Rož sem rdečih si vsejal,
vinsko trto sem sadil.
Pelin rože je pregnal,
mraz vinike zamoril —

Štiri strani pozneje — o kako pestro in naglo žive naši poetje! — pa že popeva:

sejal sem temo — solnce žanjem,
sejal cestò — za polen hram.

Zadnji verz je tukaj tudi lep primer njegove košate retorike, ki dela, da so njegovi verzi mnogokje megleni in naravnost neumljivi. Tako je na str. 56. šest kitic dolga „Tožba zavržene“, kjer pevec patetično deklamira z visokega koturna, čitatelj pa se na koncu pesnitve zaman in brezupno povprašuje, kdo je pravzaprav ta „zavržena“. Na str. 54. stoje verzi:

Zlato si ti, ki zapeljan
iz raja si izbičan bil
po njem spet poveličan bil
in tak, da moreš, hočeš dan.

Ti verzi naravnost kriče po slavistični seminaški nalogi s tekstovno kritiko, paralelami, analogijami in kar je še drugih takih prijetnih stvari v instrumentariju literarne inkvizicije. Pomanjkujočo invencijo bi naj nadomeščale reminiscence iz